

Nr 231.

Av herr **Lindhagen**, om skandinaviskt initiativ för vårdande av egen och alla nationaliteters språkgemenskap.

Språkförbistringen är, såsom i näst föregående motion belysts, en uppviglare till missförstånd. Därför har alltid framhållits att *sammanhållningen mellan skandinaverna äger sin största styrka i deras språkgemenskap*. Denna bör således också vårdas åtminstone i någon mån genom samverkan mellan de tre staterna.

Vetenskapen lär ha konstaterat, att före år 1000 hade skandinaverna ett lika språk. Språkstammarna stå i stort kvar sedan dess. Under 1000 och 1100-talen började språken i övrigt gå isär åtskilligt. Inom varje land uppstodo eller bibehöllos dessutom landsmål inom skilda bygder. Efter skriftspråkets uppkomst framträdde på grundvalen av denna särskilnad i de tre länderna skilda riksspråk, som utgjorde en syntes mellan varje lands olika landsmål.

Med städernas uppväxt blevo riksspråken även talspråk i dem. De särskilda bygdedialekterna fortforo att föra sitt eget fria liv.

Genom Norges förening med Danmark under det senaste landets överhöghet undanträngdes småningom det gamla norska språket av det danska skriftspråket.

När sedan Norge återfick sin självstyrelse åren 1814 och 1905, uppstodo rörelser för att återbörda åt Norge ett eget riksspråk. Man måste då gå tillbaka till de norska landsmålen, ur vilka en gång tidigare det norska skriftspråket sprungit fram. Att ånyo konstruera ett sådant språk måste dock ta tid och möta svårigheter av ändrade förhållanden. Under denna väntan utvecklade sig till en början genom praxis vissa förändringar i det från Danmark införda bokspråket. I dag kan sålunda konstateras ett norskt skriftspråk, som utgör ett mellanting mellan det danska och det svenska skriftspråket. Likheten med svenska språket utmärker sig särskilt genom att norrmännen med ledning av sitt gamla språk tillägnat sig i viss utsträckning de starka vokal- och konsonantbokstäverna, vilka, som norrmän bruka uttrycka sig, giva det svenska riksspråket och dess uttal sin malmklang. På detta sätt har Norge nu två språk, ett bokspråk och ett landsmål.

Vid sidan av denna utveckling verkar emellertid en rörelse för att påskynda tillkomsten av ett enda norskt riksspråk genom sammansmältning av de två bestående språken eller annorledes. Dithän måste det givetvis gå. För de båda andra länderna är det ock ur språkgemenskapens synpunkt av intresse att få veta, vad man har att räkna med.

En av kyrkodepartementet i Oslo hösten 1934 tillsatt rättskrivningsnämnd har nu avgivit en »Tillråding om ny rettskrivning». Nämndens uppdrag var att på norsk folkmålsgrund nå ett närmande mellan de båda skriftspråken i Norge, riksmålet och landsmålet, såsom vi kalla det i Sverige, eller bokmål och nynorsk såsom det kallas i Norge. Vidare skulle kommittén söka minska den stora mängden av dubbelformer, som finnas i båda språken.

Norge har förut haft två språkreformer nämligen åren 1907 och 1917. Nu har kommit en tredje och om åtskilliga år väntar man att få det definitiva norska riksspråket till stånd. Det är nog för mycket begärt, att det skulle kunna ske redan nu.

För många år sedan uppläste författaren Garborg stycken ur sitt författarskap på det norska målet. Det skedde i Viktoriasalen. Den fylldes av en representativ publik, som bildat sig kunskap i norska språket genom läsning av Björnsons, Ibsens och andra samtida norska författares arbeten. Församlingen hade emellertid särdeles svårt att följa med det nya språket. En ung språkvetenskapsman från Uppsala erbjöd sig till sist att översätta Garborgs upplästa norska mål på svenska.

Vid genomgående av det nu framlagda betänkandet måste en svensk säga sig att klyftan mellan gällande norskt bokmål och svenskt riksspråk avsevärt vidgas enligt förslaget. Detta kan förmodligen i huvudsak ej hjälpas. När det norska språket ligger färdigt till sist kunna vi gå till ett redan nu efterlängt lexikon, i vilket svenskar och norrmän kunna slå upp betydelsen av mera skiljaktiga uttryck i de båda riksspråken. För Sverige är det lyckligt, att vårt riksspråk fått från gammalt fritt utveckla sig. Vårt långsträckta land är uppfyllt av mångahanda landsmål. Men även denna landsbefolkning är genom böcker, tidningar, skolor och samtal fullt inne i det talade och skrivna riksspråket.

Skandinaviskt samarbete har givit sig självt i alla tider. För närvarande står det icke minst på dagordningen.

Tidsenligt talas det då främst om *ekonomiskt samarbete*. Det skötes dock företrädesvis av naturlagar. Försöken att rucka på tullarna bli ganska vanmäktiga. Osloententen illustrerar det. En tullunion kan åstadkomma något, men riksgänser resa sig alltid däremot. Att hejda konkurrens är lika fåfängt. Även såsom länder konkurrera de skandinaviska länderna lika oförbehållsamt med varandra, som med andra folk. Överenskommelse om likvärdigt utbyte är tidens enda utväg.

På program om samarbete figurerar alltid *kulturell samverkan*. Ett samförstånd mellan sannelagen således. Det kommer av sig självt. Den enskilda företagsamheten förkovrar livligt denna samverkan. En officiell handräkning kan väl i ett och annat avseende hjälpa till något.

Officiella initiativ för *gemensam skandinavisk lagstiftning* har däremot »slagit i spann» och förkovrats oavlåttligt.

Ett *politiskt samarbete* är synnerligen viktigt. Demokratiens obenägenhet att gå till rätta med sig själv och benägenhet att skylla ifrån sig på diktatu-

terna, till vilka vi själva medverkat, bör påkalla ett övervägande av omläggningar i ländernas konstitutioner i syfte att rädda en demokrati med tillräckligt självansvar. För dagen är samverkan i utrikespolitik det viktigaste. Därom hänvisas till motionerna 1—6 i år i första kammaren. Många hålla före, att den skandinaviska utrikespolitiken bör gå fram med en ny utrikespolitik vid sidan av sitt i viss mån oundgängliga medspel i stormakternas ambitioner.

Däremot har hitintills ej avhörts någon *samverkan i skandinavismens livsnerv, det gemensamma språket*. Det nya förslaget till norsk rättskrivning ger anledning till ett sådant övervägande. Det bör sammanbindas med en *samverkan för banande av vägar mot världsspråket* vid sidan av alla nationalspråk.

I dessa avseenden må ifrågasättas följande uppgifter:

1) Det kan icke komma i fråga, att vi skola inblanda oss i norrmännens arbete att skapa ett enhetligt norskt riksspråk. Det kan dock vara nyttigt att överväga, huruvida ej *bestående likheter skulle kunna bibehållas och nya olikheter undvikas på en eller annan punkt*, när principiella hinder ej resa sig däremot. Skulle man t. ex. icke få behålla de tre bokspråkens benämning »sten», utan att det i Norge behöver ändras till »stein». I svenska mål förekommer visserligen både »stain» och »stein». Vi behålla ändå ordet sten i riksspråket. Detta blott ett litet exempel. Medgivandena skola vara ömse-sidiga. Ett berikande av ordförråden skulle ock kunna ifrågasättas. Svenskarna hava ett och annat att giva, men ännu mer att låna. I Sverige har enskilt börjat praktiseras en del sådana låneord.

Danskar och norrmän ha kvar det stumma h framför v. Det har svenskarna med stor fördel borttagit. Skulle icke de andra länderna kunna göra detsamma? Trots att, i vissa landsmål i Norge, det lär beteckna ett biljud. Och danskarna likaledes bottaga det betungande i att skriva alla substantiv med stor bokstav. En norsk folkskolelärarinna sade mig i somras, att många lärare i Norge hoppades, att det stumma h skulle komma bort.

I detta kapitel kan en vanlig lekman ej komma med några värdefulla uppslag. Det är sakkunniga, som böra rådgöra därom. Att språken, *så vitt lämpligen kan ske*, böra vara överensstämmande, därom äro vi alla ense.

2) Ett gemensamt medborgerligt *tilltalsord* bör, efter alla diskussioner särskilt i Sverige om »Ni-reformen», komma till stånd.

»Ni» är av flera skäl omöjligt och bör vara det även därför, att det markerar en onödig skiljaktighet från danskans och norskans tilltalsord »De». Detta är en pluralisform i tredje person, som även i svenskan heter »De». Alltså, vårt skandinaviska gemensamma tilltalsord bör bli »De».

Samtidigt bör hållas i utsikt och spridas i allt vidare kretsar det för alla tre länderna grammatikaliskt erkända tilltalsordet »Du». Det har ock en internationell klang. Fortfarande brukas det sedan gammalt i alla tre rikernas landsmål samt i städerna i samtal med befryndade personer. »Bortläggandet av titlarna», en vansklig sak, försvinner ock äntligen därmed. Man kan säga »Du» även utan sådant »bortläggande».

En »Du»-reform liksom en »Ni»-reform bör gå nedifrån och uppåt och icke tvärtom, som många föreställer sig i Sverige. Slag i saken har dock redan kommit även från högsta höjderna, nämligen de kungliga familjerna, som säga Du till alla. Dalkarlar säga ock Du till svenske konungen. Sommaren 1935 hade jag en strålande dag larvat omkring i fjällen ovan Fokstuen på Dovre i Norge omkring tio timmar. Man började oroa sig på fjällstugan. Då jag kom självräddad tillbaka, trädde fjällstugans chaufför och dräng fram till mig och sade: »Du kom tillbaka allikevel.» Min förtjusning över tilltalet är oförglömmelig.

I riksdagens, stadsfullmäktiges med flera kollektiva sammanslutningars reglementen och stadgar borde tilltalet »Du» föreskrivas. Jag har dock ännu ej vågat föreslå även detta tekniska framsteg för riksdagen. Det lär redan beagnas frivilligt särskilt i andra kammaren mellan ledamöter utan högre titlar.

3) Däremot bör det uppenbarligen vara ett gemensamt intresse, att *främmande ord*, särskilt de, som härleda från latinska och grekiska stammar, bibehållas och utvidgas såsom ett gemensamt inslag i alla språk, och således även i de skandinaviska.

4) Det vore vidare till gagn för skolorna och en framfärd i gemensamma språkförbindelser, om skandinaverna togo initiativ till, att *geografiska namn inom ett land också bli normgivande för andra språks återgivande av namnen*. Nu bestå sig de olika staterna med förvrängda eller helt omgestaltade namn på andra länders egna geografiska namnbeteckningar. En sådan mångsidighet saknar förnuft. Den bör med god vilja kunna avvecklas. Här ligger således också en uppgift för en skandinavisk språkreform.

5) Slutligen vilar på skandinaverna ett ansvar för lösningen av världsproblemets universella språkfråga i sin helhet. Även här måste ifrågasättas, att skandinaverna eller helst Norden i vidsträckt bemärkelse gå i spetsen. I den frågan hänvisas även till motionerna nr 2 och 3 i första kammaren vid denna riksdag.

Det hemställes således,

att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t påkalla samråd och överenskommelser mellan de tre skandinaviska staterna

1) om vårdande av deras språkgemenskap i den mån — utan åsidosättande av grundvalarna för skilda enhetliga riks-språk — oväsentliga skiljaktigheter kunna avlägsnas och gemensamma framsteg vinnas;

2) om ett gemensamt tilltalsord, som — med uppgivande i Sverige av Ni-reformen — ansluter sig till det norska och danska tilltalsordet »De» samt återupplivar för allt vidare kretsar det i rikenas landsbygder sedan gammalt och i städerna »efter bortläggande av titlarna» begagnade tilltalsordet »Du»;

3) om gemensamt initiativ till internationell överenskommelse, att s. k. främmande ord, särskilt av latinsk och grekisk stam, ingå i nationalspråken såsom en gemensam arvedel;

4) om gemensamt initiativ till internationell överenskommelse, att geografiska namn inom ett land bli normgivande även för andra språks återgivande av namnen;

5) om gemensamt initiativ till internationell överenskommelse om lösande till sist av världsproblemets språkfråga i sin helhet.

Stockholm den 23 januari 1936.

Carl Lindhagen.